

Ένας υπαλληλάκος ήταν ο Νικόλαος Σκουφάς που γεννήθηκε στο Κομπότι της Άρτας, το 1779. Στα 1812, βρισκόταν στη Μόσχα και προσπαθούσε να σκαρώσει επαναστατική οργάνωση αλλά οι εκεί Έλληνες τον κυνήγησαν, θεωρώντας τον αλήτη τυχοδιώκτη. Μη έχοντας δικά του χρήματα, προσπάθησε να βρει τη φιλοσοφική λίθο των αλχημιστών του μεσαιώνα, να πλουτίσει ώστε να μπορεί να χρηματοδοτήσει μια επανάσταση κατά των Οθωμανών. Στα 1814, βρέθηκε στην Οδησό.

Ένας αποτυχημένος έμπορος ήταν ο Εμμανουήλ Ξάνθος που γεννήθηκε στην Πάτμο, το 1772. Στα 1813, ήταν μέλος τεκτονικής στοάς, στη Λευκάδα. Πτώχευσε κι έπρεπε να πάει στην τράπεζα της Μόσχας να κανονίσει τα χρέη του. Στα 1814, βρέθηκε στην Οδησό.

Ένας ονειροπαρμένος νεαρός ήταν ο Αθανάσιος Τσακάλωφ που γεννήθηκε στα Γιάννενα, το 1788. Αναζήτησε την τύχη του στο Παρίσι όπου, το 1809, έγινε ένας από τους ιδρυτές της μυστικής οργάνωσης «Ελληνόγλωσσον Ξενοδοχείον». Πέρασε από τη Βιέννη, όπου γνωρίστηκε με τον Ιωάννη Καποδίστρια που, κατά κάποιες μαρτυρίες, τον έστειλε να οργανώσει παράρτημα της Εταιρείας των Φιλομούσων στη Ρωσία. Στα 1814, βρέθηκε στην Οδησό.

Ξάνθος, Σκουφάς και Τσακάλωφ συναντήθηκαν τυχαία στην Οδησό. Τα δεκάξι χρόνια που χώριζαν τον πρώτο από τον τρίτο, δεν τους εμπόδισαν να καθίσουν στο ίδιο τραπέζι. Αρχισαν να ψαρεύουν ο ένας τον άλλον. Συνωμότες με πείρα και οι τρεις, ένιωσαν εύκολα ποια φλόγα τους ένωνε. Η προοπτική μιας ελεύθερης Ελλάδας τους συνεπήρε. Ήταν 14 Σεπτεμβρίου του 1814, πριν από ακριβώς διακόσια χρόνια, όταν αποφάσισαν να ιδρύσουν μια νέα μυστική επαναστατική οργάνωση: Τη Φιλική Εταιρεία.

Όλες οι ευπρεπείς μυστικές οργανώσεις της εποχής, που δεν ήταν και λίγες στην Ευρώπη, είχαν πολυσέλιδα καταστατικά, με προοίμια, άρθρα για το ιδεολογικό υπόβαθρο, στοιχεία του μελλοντικού συντάγματος που θα καθιέρωναν, όταν θα πετύχαιναν, και βαθυστόχαστες αναλύσεις, περί του «τι σου είναι ο άνθρωπος». Το καταστατικό της Φιλικής Εταιρείας δεν χρειαζόταν καν να είναι γραμμένο. Περιοριζόταν στη φράση: «Με κάθε τρόπο, να ελευθερωθεί η πατρίδα».

Οι τρεις τους έφτιαξαν συνθηματική γραφή, συμφώνησαν συνθηματικά σημεία αναγνώρισης των μελών, καθόρισαν το τελετουργικό της μήσης και τους τρεις όρκους της οργάνωσης

και χώρισαν τα μέλη, που ΘΑ αποκτούσε, σε κατηγορίες: Αδελφοποιητοί ή βλάμηδες τα απλά αγράμματα μέλη. Συστημένοι οι εγγράμματοι. Ιερείς εκείνοι που θα είχαν δικαίωμα κατήχησης και μύησης νέων μελών. Ποιμένες οι πιο πάνω. Από το 1820, ο Αλέξανδρος Υψηλάντης καθιέρωσε άλλα δυο σκαλοπάτια: Τους αφιερωμένους και τους αρχηγούς των αφιερωμένων. Πάνω απ' όλους, ήταν η Ανωτάτη Αρχή που την αποτελούσαν οι «Μεγάλοι Ιερείς των Ελευσινίων».

Οι απαντήσεις που δίνονταν στα νέα μέλη, ήταν πολύ συγκεκριμένες. Τι καθεστώς θα ίσχυε, μετά την επανάσταση; Μια κοινωνία ισότητας και δικαιοσύνης. Ποιοι θα κυβερνούσαν; Οι ικανοί. Ποιοι ήταν οι μεγάλοι ιερείς; Απαγορευόταν να πουν, αλλά όλο και τους ξέφευγαν μισόλογα κι ονόματα, όπως κόμης Καποδίστριας ή τσάρος Αλέξανδρος Α'. Που, βέβαια, δεν είχαν ιδέα πως ήταν «αρχηγοί οργάνωσης».

Τα επόμενα τρία χρόνια πέρασαν πολύ δύσκολα. Η απόφαση των τριών, να την ιδρύσουν, είχε έρθει σε μια εποχή κατά την οποία η ευρωπαϊκή αντίδραση βρισκόταν σε έξαρση. Η δημιουργία την Ιερής Συμμαχίας έσβησε και τις τελευταίες ελπίδες των λαών ότι θα μπορούσαν ν' αποτινάξουν την απολυταρχία. Η γαλλική επανάσταση ήταν παρελθόν. Ο Ναπολέων Βοναπάρτης το ίδιο. Και η Οθωμανική αυτοκρατορία είχε την υποστήριξη των μεγάλων της Ευρώπης. Στα 1816, τα μέλη της Φιλικής Εταιρείας μόλις έφταναν τα είκοσι. Στα 1817, ανέβηκαν στα 42. Οι τρεις ιδρυτές αποφάσισαν να προχωρήσουν σε έρευνα, με το ερώτημα, αν ο λαός είχε ωριμάσει για μian επανάσταση. Τον Ιούλιο του 1818, πέθανε ο ενθουσιώδης Νικόλαος Σκουφάς αλλ' ένα ευτυχές γεγονός απάλυνε την απώλεια: Ο μνημένος Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος προσπάθησε να φαρέψει έναν παλαβό αρχιμανδρίτη, τον Γρηγόριο Δικαίο ή Παπαφλέσσα. Ο παπάς έκανε για λίγο τον χαζό, να δει πού το πήγαινε ο συνομιλητής του. Όταν κατάλαβε, τον άρπαξε από τον λαιμό και τον ανάγκασε να του πει ό,τι ήξερε. Βρήκε τους αρχηγούς και μπήκε στην Ανωτάτη Αρχή με το «έτσι θέλω».

Οι ηγέτες της οργάνωσης μαζεύτηκαν στην Κωνσταντινούπολη, κάτω από τη μύτη των Οθωμανών. Η σύσκεψη ήταν θυελλώδης. Ο Τσακάλωφ αντιμετώπιζε ακόμα και το ενδεχόμενο της διάλυσης. Στις 22 Σεπτεμβρίου 1818, πάρθηκε η μεγάλη απόφαση: Θα προχωρούσαν. Ριχτήκαν με ανανεωμένο ενθουσιασμό στη μεγάλη προσπάθεια. Οι μυσείς μελών προχώρησαν με γρήγορους ρυθμούς. Στα 1819, στην Ανώτατη Αρχή μπήκε κι ο Γεώργιος Λεβέντης (1790 – 1847). Στα 1820, τα ενεργά μέλη ξεπερνούσαν τα 3.000. Η οργάνωση άπλωνε τα πλοκάμια της σ' ολόκληρη τη βαλκανική χερσόνησο. Ηγεμόνες, διπλωμάτες, οπλαρχηγοί, ιερωμένοι αλλά και απλοί άνθρωποι είχαν δώσει τον ιερό της όρκο και περίμεναν το σύνθημα. Χρειαζόταν, όμως, ένας επιφανής αρχηγός. Σε σύσκεψη των ηγετών της οργάνωσης, στις 18 Σεπτεμβρίου 1818, είχε αποφασιστεί να προταθεί η αρχηγία του αγώνα στον Έλληνα υπουργό Εξωτερικών της Ρωσίας, Ιωάννη Καποδίστρια. Επρόκειτο για «άνδρα σημαντικόν και άξιον της εμπιστοσύνης του Ελληνικού Έθνους»,

όπως γράφει ο Εμμανουήλ Ξάνθος.

Εφοδιασμένος με μια συστατική επιστολή του Ανθιμου Γαζή, ο Εμμανουήλ Ξάνθος έφτασε στην Πετρούπολη, στις 15 Ιανουαρίου 1820. Την επομένη, 16 του μήνα, υπέβαλε αίτηση να δει τον υπουργό. Ο Ιωάννης Καποδίστριας τον δέχτηκε κι άκουσε με προσοχή την πρότασή του. Ο Ξάνθος ζήτησε, ακόμη, να μεσολαβήσει ο υπουργός στον τσάρο για μυστική βοήθεια σε χρήματα και όπλα. Ο Καποδίστριας υποσχέθηκε να το σκεφτεί. Ξανασυναντήθηκαν τον Φεβρουάριο. Ο Καποδίστριας εξήγησε πως ο τσάρος Αλέξανδρος Α' ήταν αντίθετος με κάθε επαναστατική ενέργεια και γι' αυτό έκρινε σκόπιμο να μη δεχτεί την τιμητική πρόταση: Καλύτερα θα βοηθούσε την επανάσταση ως υπουργός του τσάρου παρά ως πρώην υπουργός.

Οι φιλικοί στράφηκαν στον στρατηγό και υπασπιστή του τσάρου, Αλέξανδρο Υψηλάντη, που με προθυμία δέχτηκε την πρόταση. Στις 12 Απριλίου 1820, έγινε αρχηγός της Φιλικής Εταιρείας. Ζήτησε και πήρε «άδεια απεριορίστου χρόνου» με την πρόφαση ότι είχε ανάγκη από ιαματικά λουτρά. Παράγγειλε στον Γρηγόριο Δικαίο Παπαφλέσσα και στον Γεώργιο Λεβέντη να εκπονήσουν σχέδιο δράσης, δίνοντας τις βασικές κατευθύνσεις, και στρώθηκε στην οργανωτική δουλειά. Η καθοριστική σύσκεψη οργανώθηκε στις 7 Οκτωβρίου 1820. Ο Υψηλάντης ενέκρινε το σχέδιο δράσης, που είχαν ετοιμάσει ο Γρηγόριος Παπαφλέσσας και ο Γεώργιος Λεβέντης (το «σχέδιον γενικόν», όπως ονομάστηκε, που όριζε «ημέρα Χ» την 25^η Μαρτίου 1821).

Το σχέδιο προέβλεπε πολλαπλά χτυπήματα κατά των Τούρκων: Αρχικά, εξέγερση των Σέρβων και Μαυροβουνίων, έπειτα επανάσταση στη Μολδοβλαχία, κατάληψη της Ηπείρου με την ευκαιρία της εξέγερσης του Αλή πασά και πυρπόληση του τουρκικού στόλου στην Κωνσταντινούπολη. Κι ενώ θα συνέβαιναν όλα αυτά, θα σηκωνόταν η επανάσταση της κύριας Ελλάδας με επίκεντρο την Πελοπόννησο όπου έπρεπε να φτάσουν έγκαιρα ο Αλέξανδρος Υψηλάντης και ο Παπαφλέσσας. Κατά το σχέδιο, όσο κρατούσε το κίνημα του Αλή πασά στην Ήπειρο, ο Υψηλάντης θα σήκωνε τη σημαία της επανάστασης στη Μολδοβλαχία κι ο Κολοκοτρώνης θα ξεσήκωνε τον Μοριά.

Ο Παπαφλέσσας ήταν στη Μάνη, από τα μέσα του Δεκεμβρίου. Προερχόμενοι από τη Ζάκυνθο με καϊκι, ο Κολοκοτρώνης κι άλλοι τέσσερις, βγήκαν στη Σκαρδαμούλη της Μάνης,

στις 6 Ιανουαρίου 1821. Το νέο απλώθηκε σ' όλη την περιοχή. Έφτασε και στ' αφτιά των Τούρκων, σπέρνοντας τον πανικό: Μιλούσαν γι' απόβαση πέντε και δέκα χιλιάδων αντρών. Ζήτησαν από τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη να τον συλλάβει. Και να 'θελε αυτός, δε θα μπορούσε. Ο Γέρος του Μοριά προστατευόταν από τους Μούρτζινους, αντίπαλους των Μαυρομιχαιτών. Απάντησε πως δεν υπάρχει λόγος: «Ο Κολοκοτρώνης είναι ακίνδυνος. Ήρθε στη Μάνη, επειδή έμεινε χωρίς λεφτά στη Ζάκυνθο». Οι Τούρκοι δεν πείστηκαν κι έστειλαν κατασκόπους, που γύρισαν καθησυχασμένοι: «Βρήκαμε ένα γέρο, που 'παιζε τες αμάδες».

Ο «γέρος» άρχισε μεθοδική ενημέρωση των οπλαρχηγών και των προκρίτων: Ο ξεσηκωμός πλησιάζει. «Ημέρα Χ» η γιορτή του Ευαγγελισμού, 25 Μαρτίου. Την ίδια ώρα, ο Παπαφλέσσας οργάνωνε σύσκεψη στη Βοστίτσα (σημερινό Αίγιο). Είχε χαρτιά πατριαρχικού έξαρχου και προφασίστηκε ότι θα συζητούσαν για τις κτηματικές διαφορές ανάμεσα στα εκεί μοναστήρια. Η διάσκεψη άρχισε στις 26 Ιανουαρίου (1821) και κράτησε ως τις 29 του μήνα. Ο Παπαφλέσσας ανακοίνωσε, ποιος πραγματικά ήταν και για ποιο λόγο είχε έρθει. Η επανάσταση, είπε, είχε προγραμματιστεί για τις 25 Μαρτίου, γιορτή του Ευαγγελισμού. Η ανακοίνωση ακούστηκε σαν κεραυνός. Μερικοί ζήτησαν αναβολή. Πρότειναν τις 23 Απριλίου που είναι του Άι Γιώργη ή τις 21 Μαΐου που είναι Κωνσταντίνου και Ελένης. Ο Παλαιών Πατρών Γερμανός υπέβαλε έντεκα ερωτήσεις. Στο τέλος, κάποιος ρώτησε: «Ποιος θα κυβερνά μετά την επανάσταση;». Ο Παπαφλέσσας απάντησε πως αυτό θα το αναλάμβαναν, όσοι είχαν πείρα. Η απάντηση δεν τους ικανοποίησε και οι αντιρρήσεις συνεχίστηκαν. Ο Παπαφλέσσας τους απείλησε πως θα ξεκινήσει με 2.000 Μανιάτες, χωρίς αυτούς. Αναγκάστηκαν να δεχτούν.

Μια τριμελής επιτροπή της Φιλικής Εταιρείας είχε δημιουργηθεί από το 1817 στη Λευκάδα. Την αποτελούσαν ο ποιητής και νομικός Ιωάννης Ζαμπέλιος, ο Ιωάννης Σαπραλής και ο Άγγελος Σούνδιας. Η έντονη δραστηριότητά τους και η συνεχής μύηση οπλαρχηγών που κατά καιρούς έρχονταν από την Ακαρνανία να δουν τις οικογένειές τους γινόταν με τέτοια μυστικότητα που ποτέ οι Άγγλοι δεν τους πήραν είδηση.

Στα τέλη Δεκεμβρίου του 1820, ένας εκπρόσωπος του Αλέξανδρου Υψηλάντη έφερε στον Ζαμπέλιο οδηγίες: Είχαν κατάλληλα ειδοποιηθεί και, μετά των Φώτων, θα έφταναν στη Λευκάδα οπλαρχηγοί από τη Στερεά Ελλάδα με σκοπό να πραγματοποιήσουν σύσκεψη για την οργάνωση της επανάστασης.

Ξαφνικά, στη Λευκάδα άρχισαν να καταφθάνουν οι πολέμαρχοι ο ένας μετά τον άλλον (Οδυσσέας Αντρούτσος, Πανουργιάς, Γ. Τσόγκας, Γ. Βαρνακιώτης, Γεώργιος Καραϊσκάκης, Δ. Μακρής, Ν. Σπορνάρης, Δ. Κοντογιάννης, Δ. Κίτσος και Κατσικογιάννης). Έφτασαν κι ο Γιακουμάκης Τομπάζης από την Ύδρα (ναύαρχος του Αγώνα τον πρώτο χρόνο) ως εκπρόσωπος των νησιωτών κι ο Ηλίας Μαυρομιχάλης (πρωταγωνιστής στην κατάληψη της Καλαμάτας, τρεις μήνες αργότερα) ως εκπρόσωπος του Μοριά. Η σύσκεψη έγινε στο σπίτι του Ζαμπέλιου, στις 30 Ιανουαρίου 1821. Ο Μαυρομιχάλης ανάγγειλε ότι η επανάσταση στον Μοριά θα ξεσπούσε στις 25 Μαρτίου και ζήτησε πάνω απ' όλα να κλειστούν οι διαβάσεις, ώστε οι Τούρκοι να μην μπορούν να στείλουν στρατό στην Πελοπόννησο. Η είδηση ότι ο ξεσηκωμός πλησίαζε, προκάλεσε ενθουσιασμό, σε αντίθεση με ό,τι συνέβη στην αντίστοιχη σύσκεψη στη Βοστίτσα που είχε προκαλέσει ο Παπαφλέσσας.

Αποφασίστηκε η Λευκάδα να γίνει ο τόπος συγκέντρωσης των πολεμοφοδίων. Ο Οδυσσέας Αντρούτσος και ο Πανουργιάς ορίστηκαν επικεφαλής της επανάστασης στην Ανατολική Στερεά. Ο Βαρνακιώτης κι ο Τσόγκας στη Δυτική. Έγινε δοξολογία στο εκκλησάκι της Παναγίας, στα Βλαχέραινα, κι έφυγαν καθένας στον τόπο του για τις πρόετοιμασίες.

Στις 8 Μαΐου 1821, στο Χάνι της Γραβιάς, ο Οδυσσέας Αντρούτσος επρόκειτο να κόψει οριστικά την κάθοδο του Ομέρ Βρυώνη στον Μοριά.

(protagon.gr, 14.9.2014)